

Konstantin Kossev, *1860-1870'lerde Bulgar Topraklarında Kapitalist Gelişme* (Za Kapitalistçeskovo Razvitiye Na Bulgarskite Zemi Prez 60-te i 70-te Godini Na XIX Vek), Sofya Bulgar Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü, 1968, 202, s., 1.51 1v.

Doç. Dr. Türkkaya ATAÖV

Yazar Bulgaristan'da kapitalist ilişkilerin On-sekizinci Yüzyılın ikinci yarısında başladığını ve 1860-1870'lerde hızla geliştiğini ileri sürmektedir. Burjuva kapitalist ilişkileri, tabii, daha çok kendini kent ekonomisinde göstermekteydi. Bu kitapta Bulgar toprakları üstünde kent ekonomisiyle ilgili çok sayıda rakkam yer almaktadır ki, bu inceleme de, aslında, bir Osmanlı ülkesinin tetkiki anlamına gelmektedir.

Yazar ülkenin durumunu çeşitli ekonomi dallarını teker teker ele alarak vermektedir. Araştırmacının ilgisi daha çok fabrikalarladır; zanaat yerleri ikinci plânda gelmektedir.

Yazara göre, 1860-1870'de üretim güçleri dikkate değer bir ölçüde artmıştır. Bu artış yeni araç ve makinaların kullanımı, bazı emtianın yapımında teknolojik sürecin ilerlemesi ve üretim güçlerinin hacim bakımından büyümesi gibi üç yoldan olmuştur.

Araştırmacı Bulgar topraklarının kapitalist pazar ve ekonomiye bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Belirtildiği gibi, aslında, tüm Osmanlı toprakları Batı sermayesinin boyunduruğu altındadır. Batı endüstri üretiminin rekabeti Bulgar zanaatkârlarını da güç durumda bırakmış, zenginlik bir avuç insanın elinde toplanmıştı. O zamanlar tüccar, tefeci ve hâli-vakti yerinde olan zanaatkârın elinde toplanan para «birikmiş sermaye» oluyordu. Tabii, bu paranın hepsinin endüstri sermayesi olarak kullanımı sözkonusu değildi. Zaten, ithalatçı ya da ihracatçı olan Bulgar tüccarı Batı âlemindeki kapitalist ilişkiler zincirinin bir halkasıydı.

O zamanlar Bulgaristan'da modern makinalarla işlemekte olan on-bir fabrika varmış. Bu mütevazi rakkama rağmen, burjuvazi,

eksikliklerle de olsa, teşekkül etme durumundaydı. Öte yandan, proletaryadan çok bir «proletarya-öncesi» kitleden söz edilebilirdi. Kapitalizmin bu manifaktür döneminde ücretli işçiler kendi kendilerine bir sınıf durumuna gelmemişlerdir.

1860-170'lerde Bulgaristan'da kapitalizmin gelişmesini önleyen birtakım engeller vardı. Osmanlı âlemi genellikle bir feodal düzen içindeydi. Bu devleti bozulmuş bir bürokrasi yönetmeğe çabalıyordu. Toplumun temelinde büyük toprak ağaları, bürokrasi ve yüksek rütbeli memurlar vardı. Feodal sömürünün yanıbaşında başka bir ulusun sömürüsü de mevcuttu. Devlet üretici güçlerin gelişmesinde herhangi bir öncülük yüklenmemişti. Aksine, ağır vergilerle bu gelişmeyi köstekliyordu bile. Osmanlıların imparatorluğun kapılarını kapitalist Batı mallarını açmalarıyla Bulgaristan'daki zanaatkâr da mahvolmuştu. Osmanlılar dışa karşı koruyucu tedbirler almamış, ülkeyi yabancı malı ve sermayesine açmışlardı. Fakat buna rağmen, Bulgaristan'da kapitalist ilişkiler belirli bir düzeye kadar gelişerek Bulgar ulusal kurtuluş mücadelesinin ekonomik dayanağını meydana getirdiler.